

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України Вітвіцького Сергія Сергійовича на дисертаційне дослідження Фоменка Олександра Олександровича на тему «Адміністративно-правове забезпечення продовольчої безпеки», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність обраної теми

Продовольча безпека – один із ключових елементів національної безпеки держави, від якого безпосередньо залежать стабільність суспільства, добробут населення та економічна спроможність країни. В умовах воєнного стану, глобальних загроз та порушення логістичних ланцюгів забезпечення продуктами харчування, питання ефективного адміністративно-правового регулювання у цій сфері набуває особливої гостроти.

Згідно з Конституцією України, Стратегією національної безпеки та Стратегією продовольчої безпеки на період до 2027 року держава зобов'язана гарантувати всім групам населення країни безпечні та якісні харчові продукти з урахуванням нормативів фізіологічної потреби організму людини в продуктах харчування виходячи з їх хімічного складу та енергетичної цінності за рахунок власного виробництва та необхідного імпорту, що сприятиме формуванню фізично та інтелектуально розвиненої людини. Однак на практиці реалізація цих гарантій часто наштовхується на проблеми нормативної невизначеності, розпорошення повноважень між суб'єктами владних повноважень, неузгодженості функцій контролю, моніторингу та реагування.

Станом на сьогодні в Україні відсутня цілісна доктрина або концепція адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки. Більшість нормативних актів носять фрагментарний або суто технічний характер, не враховують міжгалузеві зв'язки між адміністративним, аграрним, санітарним, інформаційним правом, а також не формують ефективної системи

відповідальності та превенції правопорушень у сфері виробництва, зберігання та розповсюдження продуктів харчування.

Крім того, європейський вектор розвитку України передбачає адаптацію внутрішнього адміністративного законодавства до *acquis communautaire*, зокрема в частині запровадження принципів прозорості, підзвітності, науково обґрунтованого управління ризиками у сфері харчової політики. Це вимагає не лише законодавчої гармонізації, а й осмислення системного підходу до забезпечення продовольчої безпеки як об'єкта адміністративно-правового впливу.

Отже, актуальність запропонованої О.О. Фоменком теми дослідження зумовлена: сучасними викликами національній безпеці України; наявністю нормативно-правових і організаційних прогалин у регулюванні; потребою у доктринальному осмисленні продовольчої безпеки як публічного блага; необхідністю гармонізації вітчизняного законодавства з європейськими стандартами; практичною потребою у вдосконаленні діяльності публічної адміністрації у сфері продовольства.

Таким чином, дослідження адміністративно-правових механізмів забезпечення продовольчої безпеки є своєчасним, суспільно значущим і науково обґрунтованим, а його результати мають високу практичну цінність як для правотворення, так і для правозастосування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, які сформульовані у дисертації

Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації (с. 75-82, с. 132-138, 174-183) є достатньо обґрунтованими з точки зору логіки та методології наукового дослідження. Їх отриманню передувала значна робота з аналізу наукових джерел, в яких висвітлюються питання механізму адміністративно-правового забезпечення, у тому числі продовольчої безпеки України.

Використовуючи порівняльно-правовий, логіко-семантичний, формально-юридичний, структурно-логічний, компаративістський методи, методи документального аналізу, групування, прогнозування проведено теоретичне узагальнення наукових розробок і позицій провідних вчених-адміністративістів, що дозволило здобувачеві сформулювати низку важливих наукових положень, висновків та рекомендацій.

Високий ступінь вірогідності та наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечено опрацюванням значного обсягу використаних джерел – 203 найменування (с. 176-204). Дослідження базується на аналізі чинного законодавства України (у тому числі Законів України, нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, міністерств та відомств), наукових публікацій провідних вчених, міжнародно-правових актів, а також матеріалів правозастосовної практики. Такий обсяг та різноманітність джерел забезпечують повноту і всебічність аналізу проблеми.

Комплексність і системність дослідження зазначеної проблематики демонструє структура дисертації О.О. Фоменка. Так, автор, розглядаючи у першому розділі концептуальні підходи до визначення теоретико-методологічних засад продовольчої безпеки, досліджує продовольчу безпеку держави як об'єкт адміністративно-правової науки, визначає її роль та місце в системі національної безпеки, а також проводить аналіз науково-методологічної розробленості проблем продовольчої безпеки в сучасній адміністративно-правовій доктрині України. Другий розділ безпосередньо присвячено дослідженню механізму адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки України, в межах якого надано ґрунтовну характеристику його елементам. І вже у третьому розділі дисертантом виокремлюються напрямки підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання продовольчої безпеки України, зокрема в контексті удосконалення системи контролю і нагляду у зазначеній сфері та можливості запровадження позитивного зарубіжного досвіду забезпечення продовольчої безпеки. З огляду на це, рецензоване наукове дослідження є логічним і таким, що відповідає меті

та завданням, а його цілісність забезпечується належним структуруванням матеріалу.

Розроблені рекомендації та, особливо, проєкт Доктрини продовольчої безпеки України, є конкретними та можуть бути застосовані у нормотворчій та правозастосовній діяльності. Можливість практичного впровадження результатів опосередковано підтверджує їхню достовірність та обґрунтованість.

Основні наукові положення і висновки рецензованої дисертаційної роботи висвітлено у десяти наукових публікаціях, із яких: чотири – у наукових фахових виданнях України в галузі юридичних наук, одна – у періодичному правничому виданні іноземної держави та п'ять – у тезах наукових доповідей, виданих за результатами проведення науково-практичних конференцій.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук і надають авторові право публічного захисту дисертації.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, основними публікаціями дозволяє визнати, що достовірність її результатів не викликає сумніву. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у системному та комплексному розробленні теоретико-методологічних засад адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки України, що має важливе значення для розвитку адміністративно-правової науки, в результаті якого запропоновано дієві шляхи для вдосконалення правових засад забезпечення продовольчої безпеки України, розв'язання теоретичних та практичних проблем у названій сфері. В роботі теоретично обґрунтовуються та переконливо підтверджуються емпіричними даними висновки, рекомендації та положення, які відрізняються новизною та перспективністю. Значну частину результатів дослідження одержано вперше, окремі положення набули подальшого розвитку та

удосконалення.

Погоджуючись у цілому з усіма, визначеними автором науковими положеннями, висновками та пропозиціями, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на деяких з них.

Варто відзначити внесок автора у розробку та уточнення ключових понять, що належать до предмету дослідження, таких як «продовольча безпека» (с. 41), «механізм адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки» (с. 91), «адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення продовольчої безпеки» (с. 130), «продовольча незалежність» (с. 208) та інші.

Заслуговує на схвалення та підтримку розроблений автором проєкт Адміністративно-правової доктрини забезпечення продовольчої безпеки на період до 2030 року, яка являє собою науково-правову концепцію, що закладає правові основи для створення ефективної, системної, публічно-правової моделі продовольчої безпеки, і може виступати ідейним, методологічним і науково-юридичним підґрунтям для розробки оновленої або наступної Стратегії продовольчої безпеки України (с. 207-217).

Глибоко аналізуючи наукові напрацювання сучасних представників юридичної науки, у підрозділі 1.2. О.О. Фоменко сформулював власну позицію щодо класифікації загроз продовольчій безпеці, які ним розподілено а) за періодом дії – разові, періодичні, постійні; б) за державним рівнем – внутрішньодержавні, зовнішньодержавні; в) за ймовірністю виникнення – реальні, потенційні; г) за сферами виникнення: – загрози нормальному функціонуванню системи органів забезпечення продовольчої безпеки; – загрози безпеці якості харчових продуктів; – загрози санітарному та епідемічному благополуччю населення; д) за інструментами правового регулювання – правові, неправові (с. 57).

Переконаливою є позиція автора в частині того, що межі адміністративно-правового регулювання механізму забезпечення продовольчої безпеки мають відповідати низці правових принципів, спрямованих на недопущення надмірного впливу органів публічного управління на сферу продовольчої

безпеки, до яких автором віднесено: а) доцільність; б) співмірність; в) прозорість; г) протекціонізм; д) гласність (с. 114).

Схвальної оцінки, на нашу думку, заслуговує систематизація сфер адміністративно-правового впливу Міністерства аграрної політики України, з пріоритизацією сфери безпечності та якості харчових продуктів, в процесі реалізації адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення продовольчої безпеки (с. 125), чітке розуміння яких дозволяє вибудувати ефективну модель публічного адміністрування у сфері агропромислового комплексу. При чому автором наголошується на необхідності вдосконалення правового регулювання сфери забезпечення безпечності та якості харчових продуктів та пропонуються конкретні зміни до існуючих норм (с. 132).

Окремо слід зупинитися на важливості вироблених автором пропозицій щодо удосконалення системи контролю та нагляду у сфері забезпечення продовольчої безпеки шляхом розроблення та прийняття рамкового Закону України «Про основоположні принципи контролю та нагляду у сфері безпеки продовольства» та утворення незалежного координаційного органу, підконтрольного та підзвітнього Верховній Раді України, наділеного координаційними функціями щодо організації діяльності контрольно-наглядових органів у сфері забезпечення продовольчої безпеки та забезпечення гармонізації національного законодавства із міжнародним та національним законодавством країн Європейського Союзу (с. 154-155).

Отже, сформульовані в роботі положення мають авторський характер та репрезентують індивідуальне бачення адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки України в умовах сьогодення. На мій погляд, вони можуть слугувати плідним підґрунтям для подальших досліджень, присвячених зазначеній тематиці.

Висновки і рекомендації дисертації характеризуються високим рівнем достовірності. Про це свідчать успішна апробація на кафедральних заходах, науково-практичних конференціях.

Загалом, викладене дозволяє стверджувати про такі позитивні риси

рецензованої дисертаційної роботи, як актуальність, наукова новизна, практична значущість, методологічна обґрунтованість та доступність для сприйняття. Дисертація Фоменка О.О. є актуальним і цінним науковим дослідженням, присвяченим комплексному аналізу правових аспектів адміністративного забезпечення продовольчої безпеки України. У роботі виявлено цілісний підхід до міждисциплінарного дослідження теми, зокрема шляхом глибокого вивчення як теоретико-методологічних, так і прикладних проблем публічного адміністрування в аграрному секторі, що є важливим як для науки, так і практичної діяльності.

Дисертація виконана українською мовою. Матеріал викладено чітко, послідовно, юридично грамотно, з використанням наукового стилю. Дослідження повною мірою відповідає спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Роботу оформлено відповідно до вимог, встановлених чинним законодавством.

В ході вивчення матеріалів дисертаційного дослідження О.О. Фоменка не виявлено фактів порушення академічної доброчесності. Дисертант коректний у здійсненні наукової полеміки, у рецензованій роботі наведені посилання на джерела інформації – ідеї, твердження, відомості, розробки, які згадані у тексті дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Поряд із зазначеними позитивними моментами у рецензованому дослідженні, як і в будь-якій по-справжньому творчій праці, в роботі О.О. Михайлова містяться деякі дискусійні положення та положення, які потребують уточнення, а отже загальна позитивна оцінка дисертації не виключає певних зауважень і побажань, які носять рекомендаційний характер і можуть бути використані автором у подальших наукових дослідженнях.

1. Формулюючи у вступі розділ «Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами», автор наводить перелік програмних документів, термін дії

яких датований 2020 та 2022 роками, залишаючи поза увагою такі стратегічно важливі документи, як Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року, Стратегія національної безпеки України, Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року, які, на нашу думку, мають прямий зв'язок із запропонованою темою.

2. У підрозділі 2.3. дисертаційного дослідження, автором приділяється докладна увага компетенції різних державних органів, що відповідають за забезпечення продовольчої безпеки, на нашу думку, було б доцільно більш детально розкрити механізми їхньої взаємодії та координації у кризових ситуаціях (наприклад, під час масового отруєння, дефіциту продуктів, що виник внаслідок надзвичайної ситуації тощо), адже саме ефективна координація є запорукою швидкого та адекватного реагування на загрози продовольчій безпеці.

3. Позитивно оцінюючи пропозицію автора щодо доцільності розробки та прийняття рамкового Закону України «Про основоположні принципи контролю та нагляду у сфері продовольства», вважаємо, що робота набула б додаткових переваг у разі підготовки автором проєкту зазначеного законодавчого акту або власного бачення його структури.

4. Аналізуючи у підрозділі 3.2. позитивний зарубіжний досвід у сфері правового забезпечення продовольчої безпеки, вважаємо, що автору доцільно було б конкретизувати, досвід яких країн, на його думку, є доцільним для використання в Україні. Бажано було б дисертанту, в процесі публічного захисту обґрунтувати свою позицію.

5. У висновках до розділів подекуди повторюються формулювання, що вже були подані в основному тексті. На нашу думку, це дещо знижує аналітичну цінність висновків.

Висловлені зауваження і побажання не применшують загальної високої оцінки рівня виконання дисертаційної роботи, її теоретичної цінності та практичної значущості, а перелічені дискусійні положення складають підґрунтя для подальших досліджень та продовження роботи щодо удосконалення

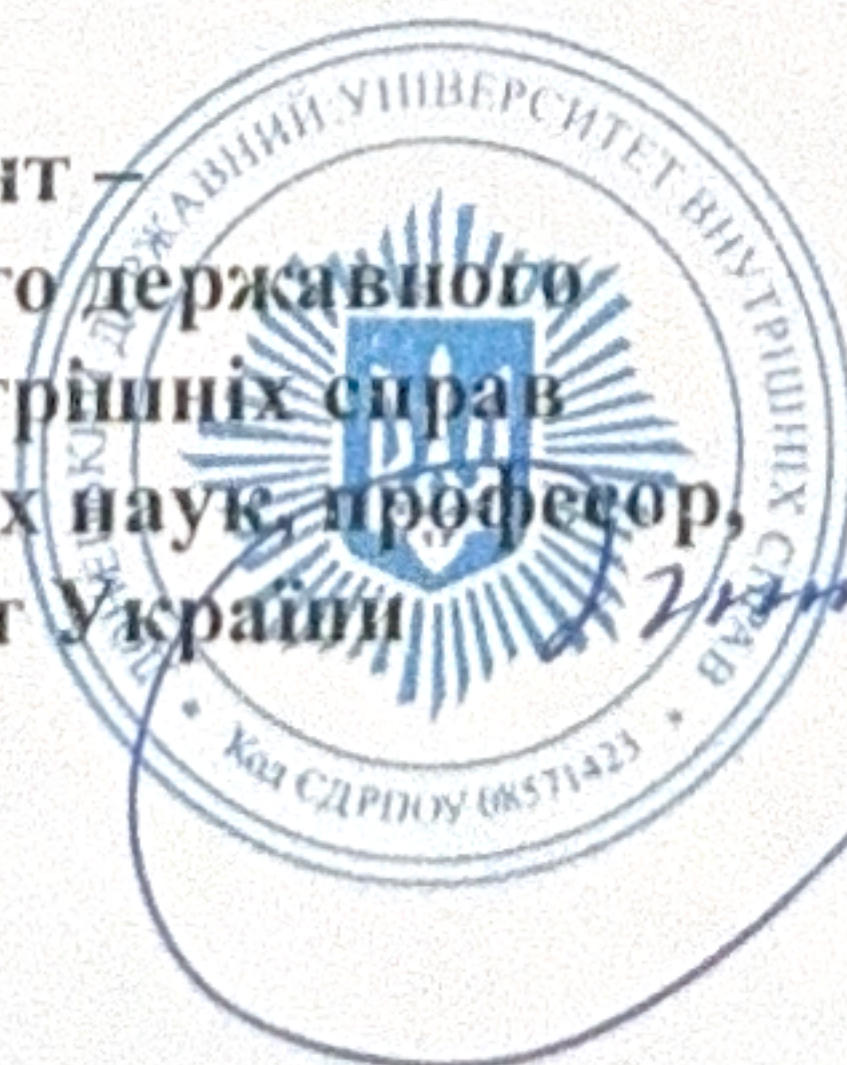
наукової думки, підтверджують творчий характер праці, яка добре підготовлена і належним чином оформлена.

ВИСНОВОК

Дисертація Фоменка Олександра Олександровича на тему «Адміністративно-правове забезпечення продовольчої безпеки», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, є самостійним, завершеним, актуальним та оригінальним науковим дослідженням. Здобувач продемонстрував глибокі теоретичні знання, здатність до наукового аналізу та обґрунтованих висновків. Запропоновані положення, висновки та розробки мають суттєве наукове та практичне значення для розвитку адміністративно-правової науки, удосконалення законодавства та підвищення ефективності публічного адміністрування у сфері продовольчої безпеки України.

Дисертація відповідає вимогам, що пред'являються до такого різновиду наукових робіт, у Порядку присудження наукових ступенів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 та вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40 (із змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року №759), а її автор – Фоменко Олександр Олександрович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент –
ректор Донецького державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Сергій ВІТВИЦЬКИЙ